

BÜTÇE AÇIKLARININ EKONOMİK SONUÇLARI (*)

Yazan: J.M.BUCHANAN (**)

Çeviren: Ayça EKER (***)

I- GİRİŞ

Kamu borcunun bugüne ait bir yük olduğunu (geleceğe aktarılmadığını) kabul eden Ortodoks Keynezyen Düşünceye aykırı görüşlerimi ilk kez 1958 'de yayımladığım «Kamu Borcunun Kamusal İlkeleri» (1) adlı kitabımda savundum. O dönemden itibaren 30 yıllık bir gelişme sürecinde temel görüşlerim değişikliğe uğramadı ama konunun önemi büyük ölçüde değişti.

1986'da artık, analizin temeline ait verileri doğru olarak belirlemek 1958'dekinden çok daha fazla önem arz etmektedir. İkinci büyük çalışmam, Richard E.Wagner ile birlikte yazıp yayımladığım «Bütçe Açıkları ve Demokrasi» (2) adlı kitaptır. Bu kitapta bütçe açıklarının ekonomik etkileri yerine Keynezyen (Modern) düşünce akımının neden bütçe açığının süreklilik kazanmasına yol açtığı incelenmiştir.

Buna göre birinci kitap, kamu borcu ile ilgili Keynezyen Makro Ekonomik Teori' ye, ikinci kitap ise demokratik politikalarla ilgili Keynezyen öngörülere aykırı fikirler ortaya koymaktadır. Her iki alandaki çalışmalarımın da ekonomik düşüncede yüzyılın ortalarında oluşan Keynezyen Devrim'in makro ekonomik görüşlerinin etkisi altında kalmaya devam eden bilim adamlarını rahatsız etmesi beklediğim bir gelişmeydi. Bu çalışmada diğer bilim adamlarıyla süre gelen tartışmama devam etmeyeceğim ama, muhaliflerimin tutumları ile ilgili geçmişteki bazı değerlendirmelerin ilerideki tartışmalar açısından yararlı olacağına inanıyorum.

(*) "The Economic Consequences of the Deficit". Journal of Public Finance and Public Choice 1986-3 s.149-156.

(**) Kamu Tercihi Araştırma Merkezi, George Mason universitesi.

(***) Araş.Gör. D.E.Ü.İ.İ.B.F. Maliye Bölümü.

Bu çeviriyi yapmamı öneren ve yardımlarını esirgemeyen Sayın Hocam Doç.Dr. Coşkun Can AKTAN'a teşekkürlerimi sunuyorum.

(1) Homewood, IRWIN

(2) Homewood, IRWIN

2. BAŞLANGIÇ İLKELERİ

Kamu bütçesi açıklarının borçlanma ile finanse edilmesinin doğurduğu ekonomik sonuçlar, en basit ifade ile, herhangi bir ekonomik veya finansal birimin bütçesinin açıklarının borçlanma ile kapatılmasının yol açtığı ekonomik sonuçlara eşittir. Bu birim bir kişi, aile, kurum, kilise, dernek veya işçi sendikası olabilir. Gelir akımlarının gider akımlarını karşılayamaması durumunda açık oluşur ve gelirler arttırılmadığı veya giderler azaltılmadığı takdirde bu açık, borçlanma ile finanse edilir. Hükümetlerin para basma yetkisine sahip olması durumunda bütçe açıkları para basımıyla da finanse edilebilir. Şu anda konumuz borçlanma ile finanse edilen açıkların etkileri olduğu için bu gelir kaynağını konu dışında bırakıyorum. Açıkların etkileri aşağıda ayrıntısı ile değineceğim şekilde kendi içlerinde monetizasyon ile ilgili bazı nihai çözümler getirmeleri açısından önem taşırlar.

Tahvillerin alım ve satımı, hem borçlanan hem de borç veren için kaynakların kullanılabilirliğinin geçici olarak transferini ifade eder. Borçlanan taraf, bütçenin başlangıç döneminde gelirinden daha fazla harcama yapmaya yetkili kılınırken gelecekte belli dönemlerde gelirinden daha az harcama yapmak zorundadır. Borç veren taraf ise başlangıç döneminde gelirinden daha az harcama yapar ama borcun itfası sırasında gelirinden daha fazla harcama yapma hakkına sahiptir. Bu açıdan bakıldığında geçtiğimiz 30 yıl içinde hükümet herhangi bir borçludan farklı şekilde davranmamıştır.

Kamu borcu ve bütçe açıkları ile ilgili geniş tartışmalara yol açan bir diğer konu da "borcun ödenmemesi" durumudur. Borcun ödenmemesinin kural olarak benimsenmesi halinde hükümet tarafından borçla finanse edilen harcamaların esas ekonomik etkisi, borcun faiz ve ana para ödemelerini karşılamak için vatandaşların-vergi mükelleflerinin ve hükümet programlarının sağladığı faydalardan (kamu hizmetlerinden) yararlananların gelecek dönemlerdeki gelirlerinin bir kısmını vermek zorunda olmaları şeklinde ortaya çıkacak; hatta bu zorunluluk, borçlanma yoluyla bir anlamda önceden garanti altına alınacaktır. Gelecekteki gelirlerimizin bir kısmı, hükümete borç verenlerin (alacaklıların) kanundan doğan taleplerini karşılamak için kullanılmaktadır. Bu alacaklıların vatandaş veya yabancı olması durumu değiştirmez. Hükümetin harcama akımlarının borçlanmayla finansmanı, milli sermayemizin kullanılıp bitirilmesi demektir. Sermaye değerini bu şekilde, yani geleceğe yönelik tahmini gelir akımlarını azaltarak belirlediğimiz takdirde gelecekte bu tür gelirlerin karşısına çıkabilecek herhangi bir engel- bu engel, gelirin istenildiği şekilde

arttırılmamasına hatta azaltılmasına yol açabileceği için- sermaye değerinin düşmesine sebep olacaktır. Bu durum, sermaye birikimini de azaltacaktır.

Kamu harcamalarının borçlanma ile finansmanı halinde, aslında biz, odun elde etmek için elma ağaçlarını kesiyor, böylece meyva bahçesinin ürünlerini sonsuza dek azaltıyoruz.

Borçla finanse edilen kamu tüketimi ile sermaye değerinin azalışı arasındaki bağlantı çoğu zaman gözardı edilmektedir. Çünkü, bireylerden elde edilen iç borçlanma yoluyla bireylerin geleceğe yönelik gelirlerinin belirlenmesi zorunluluğu ile aynı bireylerin devletin sattığı tahvilleri satın alma hakkına sahip olmaları arasında bir uyum olduğu savunulmaktadır. Bu basit makro-ekonomik mantık, tüm ekonomideki sermaye değerleri üzerinde bir etki meydana getirmektedir.

Devletin tahvil satışından tamamen gönüllü olarak yararlananların bulunduğunu ve bu faaliyetten yararlanma (tahvilleri satın alarak borç verme) gönüllü olduğu için aynı kişilerin ellerindeki kaynakları ve gelirlerini borç verme yerine özel tüketimlerinde kullanabileceklerini dikkate aldığımızda tartışmanın anlamsızlığı bir kez daha ispatlanmaktadır. Bireylerin borçlanmadan (devletin tahvil satışından) sağladıkları faydaların (alacak haklarının) sermaye değeri üzerindeki etkisi, bu borcun faiz ve ana paralarının gelecekte ödenmesi (borcun amortismanı) zorunluluğundan doğacak zararların etkisinden daha düşük olacaktır. Uzun vadede borçlanmanın yol açtığı zararların sağladığı faydalardan fazla olması sonucu ortaya çıkan bu negatif değer (borcun faiz ve ana parasını ödemek için gelecek neslin ödeyeceği vergi) gelecek dönemde politik süreçte bireylerin kamusal mal ve hizmetlerden yararlanmalarının karşılığı olarak belirlenmekle beraber aynı dönemde oluşacak sermaye değerinde azalmaya yol açacaktır.

3. İÇ VE DIŞ BORÇ

Analizlerde temel mantıksal hataların yol açtığı en çok tartışılan konulardan biri de «Dış Borç» olarak bilinen, dışarıdan (yabancılardan) yapılan borçlanmanın, iç borç olarak bilinen, bireylerden veya yurt içindeki çeşitli örgütlerden yapılan borçlanmadan daha ağır bir yük oluşturduğudur. Buradaki hata, devletin tahvil satışından yararlananların (devlet tahvili alanların) başlangıçta karşı karşıya oldukları alternatifleri değerlendirirken yaptıkları tercihlerden kaynaklanmaktadır. Borçlanma tahvilleri bireyler tarafından satın alındığı takdirde yurt içi ekonomideki kaynakların alternatif kullanımı engelle-

nir. Borç senetlerinin yabancılarda satın alınması halinde ise yurt içi ekonomideki bu alternatifler kullanılmaya hazır bulundurulabilir. Bu ikinci durumda yabancılar yoluyla gelecekte elde edilecek gelir değerleri, özel yatırım veya özel tüketimde kullanılmaya hazır durumdaki kaynakların kullanım değerlerine eşittir. Devletin politik örgütünün birimleri olarak, vatandaşlar olarak, yurt içinde bireylerden sağlanan milli borç için gösterdiğimiz ilgi ve sorumluluğu milli ekonomi dışından sağlanan dış borç içinde göstermeliyiz.

1980' lerde yoğun bütçe açıklarının büyük ekonomik problemlere yol açmamasının temel sebebinin, açıkların finansmanı için kullanılması düşünülen büyük miktardaki rezervlerin yabancılarda satın alınması olduğu düşünülmüş, aksi takdirde büyük bütçe açıklarının faiz oranlarında önemli ölçüde artışlara yol açacağı ileri sürülmüştür. Benim iç ve dış borçların birbirine eşit etkileri hakkındaki görüşüm de aynı doğrultudadır. Borçla finanse edilen herhangi büyüklükteki bir açığın faiz oranı üzerindeki etkisi, borçlanılabilir kaynakların arzına ve kullanılabilirliğine bağlıdır. Yabancı yatırımcıların yurt içi borçlanma piyasalarına (kamu ya da özel) arzı, bu tür yabancı yatırım kaynaklarının kullanılabilir hale getirilememesi durumunda faiz oranını düşmesi gerekenden daha fazla düşürecektir. Yabancıların aldığı bu tahvillerin özel ya da kamusal nitelikli olması arasında hiç bir fark yoktur.

4. CROWDING OUT (DIŞLAMA) ETKİSİ*

Belirsizliğin ikinci önemli kaynağı, «Crowding Out (Dışlama)» etkisidir. Borçlanma ile finansman, borç verenlerce sağlanan kaynakların devlet tahvilleri ile değişimini ifade ettiğinden borç veren özel kişiler bu kaynakları özel tüketimleri için kullanmak yerine devlet tahviline yatırmayı tercih edebilirler. Devletin mali piyasalardan borçlanma imkanı arttıkça özel tahvillerin satıcılarının (örneğin yeni stok kaynakları bulma ya da yeni tahviller çıkarma yolu ile sermaye imkanlarını genişletmeyi amaçlayan firmaların) bu piyasalarda faaliyet gösterme (borçlanma) imkanları kısıtlanır. Crowding out (dışlama) etkisi olarak bilinen bu etkiye göre piyasada devletin borçlanma faaliyetinde bulunmaması halinde özel tahviller kendi faiz oranlarının, faaliyette bulunan

* Çevirenin Notu: Kamu sektörünün artan harcamalarının finansmanını sağlamak için mali piyasalardan borçlanma limitlerini yükseltmesi; bir yandan ödünç verilebilir fonlara olan talebi ve buna bağlı olarak faiz oranlarını arttırırken bir yandan da özel kesimin piyasalardan borçlanma ile sağladığı kaynakların azalmasına, dolayısıyla kaynakların özel kesimce yeterli ve etkin kullanılmamasına yol açar. Özel sektörün aleyhine sonuçlar doğuran bu etki "crowding out" etkisidir.

diğer özel birimlerin tahvillerinin faiz oranlarının üzerinde olması şartıyla pazarlanabilirler. Yani devlet borçlanma yoluyla piyasaya müdahale etmediği sürece piyasa birimleri arasındaki borçlanma faaliyeti, rekabeti sağlayacak şekilde gerçekleşebilir. Kamu borçlanmasının gerekliliğini savunan ve borçlanmanın kendi içinde tasarrufların teşvik edilmesine yol açacağına inanan bilim adamlarının karşı çıktığı görüşe göre ise; bireyler geleceğe yönelik vergi borçlarının kamu borcunun finansmanında kullanıldığının farkındadırlar. Buna bağlı olarak, gelecekteki vergi ödemelerinin kendi üzerlerinde oluşturacağı yükü gelecek neslin vergi yükünün kolaylıkla bağdaşabileceği şekilde davranışlarını ayarlarlar. Bu senaryoda devlete borç veren kişiler tüketim harcamalarını azaltarak tasarruf yaparlar. Bu tasarruf, kamu borçlanmasının yapıldığı borç verilebilir fonlara olan talep düzeyine eşit oluncaya kadar artar. Yeni tasarruf dengesi tamamlandığında tasarruf-yatırım, arz-talep dengesi gerçekleştiği için "crowding out" oluşmaz. Tasarruf dengesinin tamamlanmaması halinde ise tasarruf-yatırım, arz-talep dengesi oluşamayacağından crowding out etkisi ortaya çıkar.

Bütçe açıklarının borçla ya da borçsuz finansmanının özel sektörün yatırımları ve sermaye birikimi üzerinde Crowding out etkisine yol açmasının ikinci derecede bir sonuç olduğu kanaatindeyim. Bu konunun etkisini ikinci derecede değerlendirirken konunun önemsiz olduğunu vurgulamıyorum. Benim üzerinde durduğum nokta, bilim adamlarının bu konu üzerinde gereksiz yere yoğunlaşarak borçlanmanın daha önemli birincil etki ve sonuçlarını hemen hemen tamamen gözardı etmelerinin affedilmez olmasıdır. Fikirlerimi daha açık bir şekilde ifade edebilmek için tartışmanın amaçları ile yakından ilgili olması açısından crowding out' un aslında hiç oluşmadığını farzetmemeye izin verin. Farzedin ki borçla finanse edilen açıklar, ekonomideki faiz oranları ve buna bağlı olarak sermaye birikimi üzerinde hiç bir etki oluşturmamış olsun. Bu sonuç bize yeni tasarrufların hükümetin sunduğu tüm borçlanma tahvillerinin finansmanını yeterli ölçüde karşılayabilecek şekilde oluşturulması gerektiğini gösterir.

Bu aşırı ve tamamen gerçek dışı durumda bile, borçla finanse edilen açıkların birinci derecedeki ekonomik sonuçları geçerliliğini korumaktadır. Ekonomide geleceğe yönelik özel gelir akımlarının karşısında devlet tahvillerini satın alan yerli ve yabancı bireyler ve örgütlerin elde ettikleri kesin bir alacak hakkı vardır. Vergiler, geleneksel cebri nitelikleri gereğince borcun faizlerinin ödenmesi için ihtiyaç duyulan gelirleri elde etmek amacıyla bireylerden zorla alınırlar. Bireylerin vergileri karşılamak için özel gelirlerinden belli

miktarları feda etmek zorunda bırakılmaları, bu kişilerin özel ya da kamusal hakları çerçevesinde serbestçe talepte bulunmalarını ya da faaliyet göstermelerini engeller. Kişisel gelir akımlarından vergi ödemeleri yolu ile vergi geliri elde etme düşüncesi, başlangıç döneminde tüketim ve tasarruflarını ne miktarda yapacağına karar verenlerin davranışlarından kısmen bağımsızdır. Faiz miktarlarını ödemek için yeni vergilerle karşı karşıya kalan kişi, babasının geçmişte yapmamış olabileceği tasarruf ile bağlantı kuramayacaktır. Çünkü borç önceden alınmıştır. Böyle bir vergi ile karşılaşan kişi kullanabileceği gelirini kullanmadığı takdirde vergilerle geri alınabileceği şeklinde sadece gözleme yönelik basit bir gerçeğe güvenecektir. Sonuç; -daha önce meyva bahçesi örneğinde bahsedildiği gibi- kişinin nominal mülkiyeti altındaki üç ağacın ürününü borçlanmaya teslim ettiğinde içinde üç ağacın daha az bulunduğu bir meyva bahçesine sahip olmasına tamamen eşittir.

5. GELECEĞİ NE KADAR SÜRE İLE VERGİLENDİREBİLİRİZ ?

Başlangıç analizinin tanımlayıcı ifadeleri gayet açıktır. Federal Hükümet, sürekli olarak kontrol edilemeyen, artan miktarlarda harcamalar yapmaktadır.

Hükümetin buna rağmen iflas etmemesinin sebebi, birey ya da firmaların merkezi gücü azaltabilecek hiç bir yetki ve güce sahip olamamaları ile bağlantılıdır. Hükümetin nihai vergileme yetkisi ve para basma gücü tabii ki nominal değerli bütün borçları ödemeyi garanti edecektir ama ne vergi gelirlerinin artan oranda faizleri ne de nominal borçlanma tahvillerinin enflasyonist, monetarist etkisi sürekli bir reform için tutarlı tercihleri yansıtmamaktadır.

Bütçe açıkları azaltılmalıdır ama bu azalışın sonuçları ne olacaktır? Bu durumda, hükümetin harcama oranlarında önemli ölçüde kesintiye gitmesi (harcamaları azaltması) ve/veya vergi oranlarını önemli ölçüde artırması önerilebilir. Bu aşamaların her biri ya da her ikisinin bileşimi, çok önemli ekonomik sonuçlar doğurmaktadır. Harcamalarda yapılacak kısıntılar harcama programında genişlemenin devam edeceğini uman kişi ve grupların bu genişlemeden sağlamayı umdukları faydaları azaltacaktır. Vergi oranlarının arttırılması ise kişiler tarafından özel tercihlere yönelik olarak verimli şekilde kullanılacak olan, bir kısmı özel yatırımlara ayrılması düşünülen gelirleri azaltacaktır.

Açığın azaltılması, ister hükümetin harcama oranlarında kısıntıya gitmesi isterse vergi oranlarını artırması yoluyla olsun, bir şekilde faiz oran-

larının azaltılması gereğinin önceden bilinmesi amacını güder. Çünkü hükümetin borçlanılabilir kaynakları talebindeki azalma, bu kaynakların arzındaki azalma yoluyla tamamen dengeye gelemez. Faiz oranları üzerindeki bu etki, açığın azaltılması ya da ortadan kaldırılmasının ikinci sonucu olarak ortaya çıkar. Birinci sonuç, hükümetin programlarına bağlı olarak gelecek dönemdeki vergi ödeyicilerinin içinde bulunduğumuz dönemdeki (hükümetin gerçek borçlanmayı yaptığı dönemdeki) vergi ödeyicileri yerine vergiyi ödemesidir. Milli ekonomide sağlanacak gerçek büyüme, hesaplaşma gününü erteleyebilir. Ama faiz oranları federal bütçe içinde artan paylar almaya sürekli olarak devam edemezler.

6. KURALLARI DEĞİŞTİRMEYE İHTİYACIMIZ VAR MI?

Demokratik karar mekanizmalarının bu değişimi sağlayacaklarına ilişkin ihtimaller var mıdır? Açık çıkmazının iyileşme göstermekten ziyade daha kötüye gittiğinin belirlenmesine hatta garanti edilmesine yönelik gelişmeleri önceden tahmin edebilir miyiz? Borçla finanse edilen artan oranlarda harcamalar yaparken devamlı örgütlü halde bulunan politik yapımız, karşı karşıya kaldığı bu çelişkinin boyutlarını belirleyebilecek mi? Bunu yapabileceğini ya da yapmak isteyeceğini sanmıyorum. Hepimizin de gördüğü gibi gerek harcamalardaki kısıntılar gerekse vergi artışları, önüne geçilemez politik maliyetler içermektedir. Amerikan sistemi açık konusunun etkin çözümünü hemen hemen imkansızlaştıran bir kurallar bütünü çerçevesinde hareket etmektedir. Bu karışıklık açığa kavuşmalıdır. Ancak kurallar değiştirildiği takdirde iyileşmenin ya da reformun gerçekleşmesi umulabilir. Ben bu çerçevede bütçe dengesinin sağlanabilmesi için anayasal değişikliklere gerek olduğu görüşünün güçlü savunucularından biriyim.

Burada böyle bir değişiklik ile ilgili yeni bir tartışma açmayacağım. Bunun yerine, bugün (1986 'da) en iyi senaryonun ne olabileceğini incelemek ve bunun gerçekçi bir çerçevesini çizmek istiyorum. Kişisel olarak temenni etmeme rağmen, gelecek 10 yıllık dönemde bütçe dengesi ile ilgili anayasal değişikliğe yönelik bir kanunun uygulanabileceğini tahmin etmiyorum. Bundan başka merkezi Gramm-Rudman çerçevesinde Millet Meclisi'nce verilen taahhütlerin etkinliğinin sağlanabileceğine inanmıyorum. Temel karar mekanizmalarında veya kurallarda bir değişiklik yapmadan bütçe açıklarının boyutlarını daraltmaya yönelik kısmen başarılı ve kısa vadeli meclis girişimleri olabilir; ancak bu girişimler, aslında uzun dönemde zarar getirirler. Çünkü, bu tür girişimler kısa dönemde başarılı olmalarına bağlı olarak uzun dönemde ihtiyaç

duyulan yapısal reformlara yönelik girişimlerin azalmasına yol açarlar. Meclis tarafından yapılan etkin mali disipline yönelik herhangi bir kısa dönemli iyileştirme çalışması, mali yozlaşma sebebiyle hızla israfa yol açacaktır. Durum bu şekilde tanımlanırken, bugünkü politikacılar neden gelecek dönemdeki politikacıların yarar sağlaması uğruna hem ekonomik hem de politik maliyetlere katlanmaktadırlar?

7. BORCUN ÖDENMEME İHTİMALLERİ

Böyle bir durumdan gerçekçi olarak ne beklenebilir? Borçla finanse edilen açıklar için kısa süreli gözlemlere dayalı olarak başarılı olduğu ifade edilen daha fazla borçlanma faaliyetine devam etmek mi; yoksa federal bütçe harcamaları içinde giderek artan oranlarda pay alan faiz oranlarını daha da arttırmak mı?

Böyle bir durumda iç borcun ödenmemesi ya da reddi, merkezi politik bir konu niteliği taşımaktadır. A.B.D.'nin iç borcu büyük miktarlarla ifade edilmesine rağmen bu borcun gerçek değeri, emisyonla sıfır sınırına indirilebilir. Para politikası, borcun ödenmemesinde iki şekilde kullanılabilir. Öncelikle emisyonla finansman uygulamasında Merkez Bankası, yeni bastığı dolarlarla devletin elinde kalmış bütün borç senetlerini satın alabilir. Böylece bütün alacaklılar alacak haklarının nominal değerlerini garanti altına almış olurlar. Yeni para basımının yol açtığı enflasyon, ekonomideki sabit değerli alacak haklarının gerçek değerlerini düşürecek, yapılan işlem bu alacaklıların üzerindeki vergi yüküne eşit olacaktır. Buna alternatif olarak para otoritesi, olağan kanallarla ek para oluşumu gerçekleştirerek enflasyona yol açabilir ve bu yolla devletin ve özel sektörün elinde kalan önemli miktardaki nominal değerli borç senetlerinin gerçek değerlerini düşürebilir. Bu etkiler, sabit alacaklılar üzerinde oluşan ilk uygulamanın etkilerine hemen hemen eşit olacaktır.

Bu uygulamaların ikincisi olan iç borçlanma ile finansman, birincisine (emisyonla finansman) göre daha fazla kabul gören ve tüm ilgilenenlerin inkârlarına rağmen iç borçların kesinlikle ödenmemesine açıkça niyet edildiğini gösteren bir uygulamadır.

İç borçla enflasyon arasında yakın bir bağ vardır. Enflasyon büyük boyutlara ulaşan iç borcun gerçek değerini azaltacak, GSMH'nin bir parçası olarak borçlanma düzene girecek, borç miktarında düşme kaydedilecektir. Bu yüzden borçlanma/hasıla oranı, yüksek enflasyon sebebiyle önemli ölçüde azalacağından, iç borç ve GSMH büyüklükleri arasındaki karşılaştırmaları

gösteren tüm rakamlar şüphelidir. Böyle bir uygulama, hükümetin bakış açısına göre 1980'lerin sonlarında ve 1990'ların başlarında, 1970'lerde olduğundan daha az etkili olmuştur. Günümüzde büyük miktarlardaki borçlar, kısa dönemli sonuçlarla çok daha yakından ilgili olmakta ve enflasyon beklentileri hızla faiz oranlarına yansımaktadır. Hükümet, vadesi gelen borçları belirledikten sonra bunları konsolide etme veya tekrar borçla finanse etme girişiminde bulunduğu anda ise, tahmini enflasyon rakamlarını karşılayabilmek için faiz oranları yükselecektir. Doğal olarak görünüşte ortaya çıkabilecek mali sonuçların yararları geniş ölçüde kısa vadeli olacaktır.

Bazı durumlarda düzen gereği, iç borcun kesin olarak reddedilmesi politik tartışmalara yol açacaktır. Borcun reddine yönelik ve bütçe açığı ile ilgili ciddi araştırmalar yapan bilim adamları dahil hemen hemen bütün yorumcuların başarısızlığı, bana «mezarlıktan geçerken ıslık çalma» deyimini anımsatmaktadır. Borcun ödenmemesi konusunu ciddi olarak düşündüğümüzde böyle büyük bir değişim politikası aleyhindeki görüşlerin, çoğumuzun olmasını umduğu kadar güçlü ve belirgin olmadığını görürüz. Bu görüşlere burada değinmemekle beraber, aşağıdaki hususlar üzerinde durmakta fayda vardır.

- 1990'lı ve 2000'li yıllarda yaşayacak olan vergi mükellefleri ile mal ve hizmetlerden yararlananlar, neden bizim (1980'li yılların ortalarında yaşayan vergi mükellefleri ile mal ve hizmetlerden yararlananların) hükümet programları yolu ile elde ettiğimiz faydaların karşılığını ödemeye zorlanmaktadır?

- Bugünkü -tabii ki pek çoğumuzu içine alan- gelecek dönem vergi mükellefleri neden daha önceki harcama akımlarını ödemek zorunda bırakılmaktadırlar?

Bu soruları detayları ile incelediğimizde borcun ödenmemesi aleyhinde ileri sürülen bulabildiğimiz en güçlü görüş, alacaklılarca elde edilen hakların (alacak haklarının) kanunlara dayalı olduğunun (kanuniliğinin) kabul edilmesidir. Devlet tahvillerini halen satın alanlarla geçmişte satın almış olan kişiler bu alacaklarının ödeneceği beklentisi içinde geçmişte tahvil almışlardır ve almaya devam etmektedirler. Bu durumda bu alacakların reddi, Anayasa ihlaline yol açacaktır ve biz, Anayasa'nın itibarının bulunduğu (bu itibarın zedelenmediği, korunduğu) bir hukuki sistem içinde yaşamak istiyoruz. Ama çoğu zaman hükümetler alacaklılarla yaptıkları anlaşmayı bozmaktadırlar. Bütün bunlara dayanarak o zaman alacaklılar kiminle anlaşma yapmışlardır? Ben iç borcun

reddi lehindeki görüşlerin, politik sebeplerden ziyade, harcamaların borçlanmayla karşılanmasına devam edilmesi dolayısıyla borç yükünün artması ve borcun ödenememesi şeklinde ortaya çıkan ekonomik sebeplerden kaynaklandığını düşünüyorum.

8. SONUÇ

Hem mali hem de parasal yapımızda geniş ölçüde düzensizlik hüküm sürmektedir. Bu politik bütünün parçaları olarak bizler, maalesef sürekli gelişmeye yönelik yapısal reformları inceleme ve destekleme konusunda yeterli ölçüde ilgili ve sorumlu davranmıyoruz. Ciddi bir hata yaparak, etkin bir politik süreç ve piyasa denetim sistemi oluşturmadan, yarı-bağımsız para otoritesinin, fiyatlar ve para piyasaları üzerinde monopol oluşturmasına izin verdik. Kullanmayı sürdürdüğümüz para sistemi türünün modern tanımlaması olan tâbiri yerinde ise «rastgele ilerleme»ye nasıl güvenebiliriz? Rastgele çalışan böyle bir para politikası yanında harcamalardan elde edilen faydalar ile bu faydaları sağlayan vergilerin maliyetleri arasında dengeyi sağlar gibi görünmesine rağmen, sağlamayan bir mali yapımız var.

Aslında problem, hükümetin idari veya hukuki birimlerinde görev alan politikacılarımızın sorumsuzluğu ile ilgili değildir. Problem; oyunun, mali sorumluluk ve mali sağ duyuyu oluşturma gibi kurallarının politik açıdan uygulanabilirliğinin sağlanamamasıdır. Aslında, seçmenler, kamu harcamalarının sağladığı faydaları elde etmek isterken bunun için vergi ödemek istemezler. «Açık bütçe politikası» bu kadar basittir.

Burada üzücü olan, çoğumuzun olan biteni çok iyi anlamasına rağmen bu konuda hiç bir şey yapamayacak şekilde güçsüz kalmasıdır. Çoğu zaman gerçek bir «anayasal reform» dan bahsediyorum; ama problem, bunu nasıl gerçeğe dönüştürebileceğimizdir. Herşeye rağmen iyimser bir yaklaşımla şu sonuca varabiliriz. Bütçe dengesine yönelik amaçlanan değişiklik, 10 yıldır ilgili politik birimlerde ciddi olarak tartışılmaktadır. Sonunda Gramm-Rudman, bazı mali nitelikli taahhütlerin gerekliliğini kabul ettiğini açıklamıştır. Bununla beraber bilim adamları da ekonomik, politik, parasal ve mali yapımızdaki temel yapısal değişiklikleri dikkate değer bir şekilde incelemeye başlamışlardır. Bütün bunlar, mali ve parasal kurallarda yapılması gereken reformun habercileri sayılabilir. Önemli olan, çok geç olmadan böyle bir reformu gerçekleştirebilmemizdir.